

Stary Ratusz w Olsztynie <http://www.atrakcje.olsztyn.pl/Zabytki/stary-ratusz.html>

Budynek dawnego olsztyńskiego ratusza z zachowanym gotyckim skrzydłem południowym. Skrzydła zachodnie i północne dobudowane w latach 1858-59 i 1927-28. Obecnie siedziba Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Emilii Sukertowej-Biedrawiny.

Historia

Zasadźcą Olsztyna i pierwszym dziedzicznym sołtysem był Jan z Łajs. Rada miejska na kartach historii wzmiankowana jest po raz pierwszy w 1404 r. Obecny murowany ratusz był prawdopodobnie poprzedzony budynkiem drewnianym lub o konstrukcji szachulcowej. Średniowieczny ratusz składał się z jednego budynku, obecnego skrzydła południowego. Gotyckie skrzydło zostało wzniesione po 1500 r., wejście do ratusza usytuowane zostało w szczycie wschodnim. W średniowieczu ratusz pełnił dwie funkcje: urzędową i kupiecką. Cały parter zajmowała hala targowa z dostawionymi do budynku budami kramarskimi. Na piętrze gmachu znajdowała się sala posiedzeń Rady Miasta, gabinet burmistrza Olsztyna i kancelaria. Na poddaszu zorganizowano posterunek policji i stację pocztową. Ratusz spłonął w 1620 r. w wielkim pożarze miasta, runęła wówczas całkowicie zachodnia ściana budynku. Odbudowany został w latach 1623-24 ale już w formie otynkowanej z dekoracjami barokowymi na zewnętrznych elewacjach. Kolejna renowacja ratusza miała miejsce w latach 1767-70. Dokonano wtedy wymiany pieców, posadzek, schodów i wstawiono nowe okna. Po I rozbiórce Polski w 1772 r. magistrat zyskał nowego sąsiada – sąd, który sukcesywnie rozgaszczal się w ratuszowych wnętrzach. Na krótko zagościli też żołnierze, dyslokowani do Olsztyna po pożarze koszarów w Ostródzie w 1788 r. W 1825 r. Olsztyn stał się siedzibą Królewskiego Sądu Ziemińskiego i Grodzkiego, likwidacji uległa hala targowa a jej pomieszczenie zaadaptowano na siedzibę sądu. Wobec rosnących potrzeb sądu w 1829 r. rada miejska musiała się wyprowadzić z ratusza, przenosząc się do zabudowań browarowych w północnej części Rynku, później do prywatnego domu burmistrza Jakuba Rarkowskiego. Kasę i skarbiec miasta ulokowano tymczasowo w ewangelickiej pastorówce. Kolejną naprawą w ratuszu była wymiana w 1852 r. barokowej wieżyczki zastępując ją nową. W latach 1858-59 r. Rada wybudowała skrzydło zachodnie z myślą przeznaczenia go na swoją siedzibę. Sąd szybko przejął jednak nową przestrzeń i urzędnicy miejscy nadal odbywali posiedzenia poza budynkiem magistratu. Po objęciu urzędu burmistrza przez Oskara Beliana w 1877 r. znów rozważano powiększenie ratusza o trzecie skrzydło. Belian słusznie przewidując powtórkę postanowił pozbyć się sądu z ratusza. Jedynym wyjściem było wybudowanie dla sądu nowej siedziby, co stało się w 1880 r. Po jej ukończeniu i wyprowadzce Temidy, rada po półwiecznej tułaczce powróciła do ratusza. Po dokonanej przy tej okazji renowacji w 1881 r. w nowym skrzydle zorganizowano prywatne mieszkanie burmistrza z ozdobnym balkonem od północnej strony gmachu. Potrzeby rozrastającego się miasta szybko okazały się zbyt małe na gabaryty ratusza. Podjęto decyzję o budowie nowoczesnego, funkcjonalnego biurowca, zamiast kolejnej rozbudowy średniowiecznego budynku. W latach 1912-16 na Górnym Przedmieściu wybudowano Nowy Ratusz i Rada Miasta definitywnie wyprowadziła się ze Starego Ratusza. Opuszczony przez władze miejskie budynek Szybko znalazł nowe przeznaczenie. W jego wnętrzach rozlokowały się Szkoła Handlowa i Miejska Biblioteka Publiczna, która zajęła także pomieszczenia we wzniesionym w latach 1927-28 skrzydle północnym. Podczas tej ostatniej rozbudowy arkadkowym łącznikiem zamknięto wewnętrzny dziedziniec i ratusz otrzymał dzisiejszy kształt. W 1938 r. zegary słoneczne na ratuszu, zgodnie z ówczesną modą zostały ozdobione

postaciami Krzyżaka i oficera hitlerowskiego. Stary Ratusz był podówczas siedzibą młodzieżówki faszystowskiej – Hitlerjugend. Wieżyczka zegarowa spłonęła w 1942 r. i spadła na płytę Rynku. Ponownie ogień dotknął ratusz trzy lata później. Budynek ratusza został spalony przez czerwonoarmistów w 1945 r., definitywnie wtedy przepadły wnętrza. Odbudowany został w latach 1947-50 r., niestety dokonano tego byle jak, zasypano piwnice, zlikwidowano szczyty w skrzydle południowym, dach tego skrzydła przekształcono w czterospadowy, zrezygnowano z odbudowy wieżyczki. Uważano go za zabytek niskiej klasy i nie doceniano go. Po II wojnie światowej ratusz pełnił rozmaite funkcje, zajmowała go biblioteka, Urząd Stanu Cywilnego, przychodnia lekarska. Na poddaszu kwaterowani byli prywatni mieszkańcy. W jednym z takich mieszkań w 1968 r. zaproszono ogień, co było przyczyną kolejnego pożaru dachu. Po dokonaniu w 1995 r. odkrywki zdobień w elewacji południowej przeprowadzono generalny remont ratusza. Trwał w latach 1996-2003 i toczył się z wieloma przestojami, przyczyną był brak pieniędzy. W 2000 r. liczono się nawet z groźbą zawalenia ratusza. W wyniku remontu ostatecznie przywrócono gotycki wygląd elewacjom skrzydła południowego a 7 września 2000 r. zamontowano ponownie wieżyczkę nad skrzydłem południowym. Aktualnie całość budynku zajmuje Wojewódzka Biblioteka Publiczna, która jest właścicielką obiektu.

Opis architektoniczny

Ratusz jest piętrową budowlą trzyskrzydłową z arkadowym krużgankiem od wschodu zamykającym prostokątny dziedziniec. Skrzydło południowe gotyckie z portalem wejściowym w południowej elewacji jako jedyne jest nieotynkowane. Na parterze budynek ozdabiają zachowane fragmenty dekoracji gotyckich oraz okienko wagi miejskiej, które jest pozostałością po dawnej hali targowej. W szczycie wschodnim ratusza zrekonstruowana została triada portalowo-okiennea. Środkowe drzwi, ujęte podwójnym gotyckim „oślim grzbietem” i pojedynczym łukiem odcinkowym stanowiło dawne wejście do hali na parterze. Drzwi po prawej stronie, także z „oślim grzbietem” i łukiem odcinkowym prowadziły do klatki schodowej na piętro ratusza. Podobnie zwieńczone okno po drugiej stronie, doświetlało halę targową. Ozdoby elewacji pierwszego piętra stanowią sekwencje blend i trzy, poczwórne gotyckie okna, wypełnione gomółkami. W południowych narożnikach budynku usytuowane są zegary słoneczne. Ozdobne mozaikowe słoneczka pochodzą z 1966 r., okresu ponownego dekorowania ratusza, wstęgi godzinowe są poniemieckie. Jediną ozdobą XIX-wiecznego skrzydła zachodniego, jest sgraffitowy medalion z motywem ludowym autorstwa Andrzeja Samulowskiego. Był on częścią dyskusyjnych dekoracji wykonanych w 1967 r. a skutych podczas ostatniego remontu ratusza. Górująca nad gotyckim skrzydłem ratusza wieżyczka została zrekonstruowana w 2000 r. według projektu Urszuli Madei-Kuleckiej. Wieżyczka jest kopią udokumentowane w źródłach wieżyczki z 1852 r. Jak na razie brak na niej zegara, biblioteka jest w trakcie zbierania pieniędzy na zakup mechanizmu. Skrzydło północne jako jedyne posiada ryzalit, zajmujący środkową część elewacji północnej. Pięciosiowy arkadkowy łącznik zamyka czworoboczny dziedziniec, nakryty szklanym dachem pulpitowym osadzonym w metalowej konstrukcji, który umożliwił zorganizowanie w ratuszu galerii ale przysporzył również trudności z wentylacją, w sezonie letnim dziedziniec niemiłosiernie się nagrzewa.

Ciekawostki

- podczas renowacji ratusza po pożarze w 1620 r. wskutek zniszczeń fundamentów wynikała konieczność przesunięcia szczytu zachodniego o 2, 5 m, co spowodowało powiększenie kubatury ratusza. Ponadto przy ratuszu wzniesiono budynek wartowni. Przeciwno rozbudowie ratusza protestowali burgrabia Eustachy Bronisz i mieszczanin Jerzy Koenig, drugą stroną był magistrat miejski. Argumentowali, że pomniejszenie przestrzeni rynkowej odbiera im przestrzeń życiową. Kapituła warmińska skargę olsztynian oddaliła. Przez wiele lat sądzono, że ratusz rozbudowano wtedy również w kierunku wschodnim, czemu kłam zadały wreszcie odkrywki gotyckich zdobień na przełomie XX/XXI w.

- w dniu 25 lipca 2001 r., w święto patrona grodu Św. Jakuba pod pracującymi w południowym skrzydle posadzkarzami zarwała się podłoga, odsłaniając XVI-wieczne piwnice. W trakcie badań archeologicznych odkryto pozostałości hypokaustum – średniowiecznego pieca centralnego ogrzewania. Planowana odkrywka i wyeksponowanie odkrywek pod grubym szkłem zostało niestety zarzucone. Dziś w tym miejscu stoją na położonej posadzce regały biblioteczne.

- napis Biblioteka w ryzalicy północnego skrzydła znajduje się dokładnie w miejscu przedwojennego niemieckiego napisu Stadtbücherei.

ośli grzbiet

Nowy Ratusz www.atrakcje.olsztyn.pl/Zabytki/nowy-ratusz.html

Drugi w historii Olsztyna ratusz, wzniesiony na początku XX w. Siedziba Urzędu Miasta Olsztyn i Prezydenta Miasta Olsztyn. Obiekt wpisany do rejestru zabytków w 1989 r.

Historia

Rada Miasta zasiadała od średniowiecza w Starym Ratuszu. W 1911 r. podjęto decyzję o wybudowaniu nowego gmachu ratusza zamiast kolejnej rozbudowy dotychczasowej siedziby. Inwestycję zlokalizowano na miejscu zamkniętego cmentarza, w samym centrum Górnego Przedmieścia. Ratusz zaprojektował architekt miejski Max Boldt, pracami kierował już jego następcą na tym stanowisku Paul Christian Zerach. Prace budowlane wykonał Albert Dylewski z Olsztyna. Kamień węgielny wmurowano 31 października 1912 r. Urzędnicy zaczęli się wprowadzać do gmachu w lutym 1915 r., prace wykończeniowe nadal trwały. Oczodoły zegarowe na wieży zamaskowano tarczami zegarowymi, mechanizm zegarowy zamontowano w 1923 r. Ratusz przez cały czas pełni funkcję siedziby Rady Miasta, od czasów polskich miastem rządzi prezydent. We wnętrzu zachowało się nieco przedwojennych dekoracji jak głowa greckiego żołnierza czy kanelowane kolumny. Inna kolumna jest ozdobiona motywami antycznymi. Na parterze w niszy holu kompozycja Bolesława Wolskiego, przedstawiająca olsztyńskie zabytki.

Opis architektury

Ratusz składa się z trzech trzypiętrowych skrzydeł, wieży ratuszowej i halowej przybudówki dostawionej od zachodu w latach 20-tych XX w. Szczyty skrzydeł wieńczą woluty ze ślimacznicami. Ratusz jest budowlą tynkowaną, wzniesioną na kamiennym cokole. Wejście główne zlokalizowane jest w wieży, wyrastającej ze skrzydła południowego. Do gmachu prowadzi półkolista, bogato zdobiony portal, w jego zworniku kartusz z piaskowca z herbem Olsztyna obowiązującym w momencie budowy ratusza. Kompozycję portalu tworzą też kasetony z rozetami i kamienne wodotryski w formie brodatych głów. Nad portalem taras z balustradą. Kwadratowa wieża ze ściętymi narożnikami zwieńczona jest węższą nadbudówką i hełmem w kształcie podwójnej latarni. Na placu przed wejściem głównym rzeźba „Macierzyństwo” z 1978 r., autorstwa Kazimierza Zielińskiego. Najdłuższe skrzydło środkowe od wschodu ozdobione jest dwoma wykuszami z płaskorzeźbami czterech żywiołów: ognia, wody, ziemi i powietrza. Przestrzenie pomiędzy oknami sali Rady Miasta wypełnione są posągami cnót obywatelskich: Sprawiedliwości, Mądrości, Piękna, Siły i Pilności. Narożnik południowo-wschodni ozdabia tzw. rosyjski wykusz. Pierwotne płaskorzeźby autorstwa Maxa Krausego, mówiące o zwycięstwie Niemców nad Rosjanami w czasie I wojnie światowej zostały skute i zastąpione miedzianymi ekranami autorstwa Bolesława Wolskiego. W środkowej części skrzydła, w przyziemiu zachowany portal wejściowy do mieszkania nadburmistrza. Półkolisty portal flankują postacie mężczyzny z księgą w ręku i kobiety z koszem i portmonetką. W kartuszu dziecko bawiące się z kogutem. W skrzydle północnym, tam gdzie mieścił się posterunek policji w zworniku portalu wykuta została męska głowa z zarostem a w cokole lwi łeb.

Ciekawostki

Od 1969 r. olsztyńskie kuranty wygrywają hymn Olsztyna „O Warmio moja miła”, skomponowany przez Feliksa Nowowiejskiego do słów Marii Paruszewskiej. Przedwojenne kuranty brzmiące w latach 1930-43 zostały przekazane do przetopienia na cele wojskowe. Paul Emil Gabel z Elbląga malując w 1916 r. Nowy Ratusz zamaskował na swojej rycinie otwory zegarowe tarczami, które nie odpowiadają obecnym w rzeczywistości- tarcze zegarowe ozdobione są w narożnikach 12 znakami zodiaku

Andrzej Bobrowicz